

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ВИГУКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті викладені результати дослідження ролі вигуків при оформленні емотивного дискурсу. Здійснено аналіз гендерних референцій вигуків в англійській мові.

Ключові слова: вигук, гендерний, компетенція, мовна особистість.

Комунікація передбачає певний інтелект, а спілкування без емоцій неможливе. Розвиток людського інтелекту і пов'язане з цим розвитком становлення і вдосконалення комунікативного інструмента людської діяльності – мови і мовлення – давно цікавить лінгвістів, психологів, антропологів та етнографів, що знаходить своє відображення у побудові різних теорій про походження і розвиток мови. Серед цих теорій існує й така, яка прямо вказує на те, що первинними формами мови були вигуки як експлікація емоцій, на основі яких відбувалися лінгвокогнітивні процеси, що розвивали людський інтелект паралельно з вдосконаленням навичок говоріння [5]. Таким чином, вивчення проблеми взаємодії емоцій і когніції здається перспективним саме в плані становлення емотивної компетенції мовця шляхом доречного використання вигуків в емотивному дискурсі.

Одним із найважливіших мовних знаків емотивної компетенції виступають вигуки, роль яких у здійсненні вербальної комунікації надзвичайно велика.

Метою даної статті є виявлення гендерної маркованості вигуків, яка носить характер пріоритетів, виділення вигуків з чоловічими та жіночими преференціями та тих, що є амбівалентними за даною ознакою.

Вченими доведено, що обов'язковою умовою продуктивної інтелектуальної діяльності є емоційна активація. Деякі дослідники виділяють емоційне мислення як самостійний тип, оскільки діяльність особистості, її свідомість, емоції (як частина психіки) і мова соціально нерозривно взаємопов'язані. Ось чому істинність мислення проявляється в мовленневих вчинках людини, в тому числі в емоційних.

На сьогодні ще не існує єдиного, визнаного всіма трактування поняття «мовної особистості». Перш за все, під «мовною особистістю» розуміють людину як носія мови, що береться з боку її здібностей до мовленнєвої діяльності, тобто, комплекс психофізичних властивостей індивіда, який дозволяє йому створювати і сприймати мовленнєві утворення, - по суті особистість мовленнєва чи дискурсивна. Під «мовною особистістю» розуміється також сукупність вербальної поведінки людини – чоловіка й жінки, що використовує мову як засіб спілкування, тобто особистість комунікативна. І, нарешті, під «мовною особистістю» розуміють закріплений переважно в лексичній системі базовий національно-культурний прототип носія мови, свого роду семантичний фоторобот, який складається на основі світоглядних настанов, ціннісних пріоритетів і поведінкових реакцій, що відображені в словнику, - особистість словникова, етносемантична [2, 65-66].

Не можна говорити про «мовну особистість» у відриві від емоційної сторони її існування. Реалізація мовної і комунікативної компетенцій людини завжди відбувається в процесі комунікації, а остання є невіддільною від емоцій. В.І. Шаховський ввів поняття «емотивної мовної особистості», під якою розуміється «синтез мовознавчих і психологічних знань», які мовна особистість використовує в комунікації [4, 8]. Парадигма мовної особистості на сьогодні виглядає так: людина, що розмовляє – мовна особистість – мовленнєва особистість – комунікативна особистість – емотивна особистість.

У своєму дослідженні ми опираємось на визначення вигуку, запропоноване А. Вежбицькою: «Вигук можна визначити як мовний знак, що виражає теперішній ментальний стан мовця, (1) який може бути використаний сам по собі, (2) який виражає значення, що піддається визначенню, (3) не містить інших знаків (зі значенням, що піддається визначенню), (4) не є омофонічним з деякою іншою лексичною одиницею, значення якої містилося б його власній семантиці (тобто в семантиці передбачуваного вигуку), (5) який вказує на теперішній ментальний стан або ментальний акт мовця (наприклад, «я відчуваю...», «я хочу...», «я думаю...», «я знаю...») [1, 616-618]. (Пер. авт.)

До цього часу серед лінгвістів не існує єдиної думки щодо складу вигуків. А.М. Пешковський, Л.В. Щерба, М.Д. Гутнер та ін. звужують кількісний склад вигуків, виключаючи з них звуконаслідувальні слова [3, 39]. О. Есперсен і Ч. Фріз обмежують їх склад лише первинними утвореннями, що не пов'язані своїм походженням із повнозначними словами. Відзначається і протилежна тенденція – тенденція внесення до даного лексико-граматичного розряду слів, що не мають всіх категоріальних ознак цієї частини мови, таких, як частки (well!, oh!), будь-які слова з

експресивним забарвленням (*fabulous!*, *unfortunately!*), пісенні приспиви, формули ввічливості та етикету (*hello!*, *okay!*, *good bye!*).

На матеріалі англійської мови це питання пропонується вирішити з використанням польового підходу. Ядерну зону даного поля складають первинні вигуки (*alas!*, *phew!*, *ah!*, *oh!*) і слова, що історично походять від інших частин мови, але позбавлені номінативної функції (*well!*, *come!*, *taps!*). На периферії розміщені: а) вигуки, що не втратили повністю лексичного значення тієї частини мови, від якої вони походять (*silence!*, *divine!*); б) звуконаслідувальні слова типу (*achoo!*, *bang!*, *ding-dong!*); в) слова твердження та заперечення (*yes!*, *no!*, *sure!*, *right!*); г) етикетні кліше типу *thanks*, *please*, *welcome* [3, с. 40].

З точки зору системності можна виділити наступні типи вигуків: словникові, контекстуальні та індивідуальні. До словникових відносяться вигуки, що закріплені в системі, тобто зафіксовані в словниках. Контекстуальні вигуки – це вигуки, що зустрічаються в мовленні, але не зафіксовані в словниках. Індивідуальні вигуки – це вигуки асистемні, що одноразово використані у мовленні.

За способом утворення всі вигуки поділяються на первісні (первинні) та похідні (вторинні). Первинні вигуки походять від емоційних вигуків первісної людини. До групи вторинних відносяться ті, що утворилися від інших частин мови або запозичені з інших мов. Що стосується первинних вигуків, то їх склад загалом не поповнюється. Фрагмент лексико-семантичного поля вигуків, що представлений непервинними вигуками та їх похідними, не є статичним утворенням. Це рухомий відкритий пласт, що постійно поповнюється новими елементами, багатим джерелом яких виступає, перш за все, сфера усного невимушеного спілкування, коли партнери по комунікації мають можливість вільно і повно виразити почуття та емоції, які вони переживають.

У даному дослідженні ми говоримо про існування гендерних преференцій у вживанні емотивних вигуків в мовленні англійської мовної особистості. Далі ми наводимо список вигуків, що зустрічаються лише у мовленні чоловіків-персонажів або жінок-персонажів. Умовно їх можна назвати чоловічі та жіночі вигуки.

Чоловічі вигуки: *Aha!*, *Ahem!*, *Ahoy!*, *Basta!*, *Be damned to them all!*, *Bedad!*, *Blast you!*, *Boy!*, *Buffalo's shit!*, *Bull's eye!*, *By Gad!*, *By George!*, *By good!*, *By gum!*, *By Jose!*, *By Saint George and Mary England!*, *Cheers!*, *Dammit to hell!*, *Damnation!*, *Dash it all!*, *Dear me!*, *Deed!*, *Devil take them!*, *Faugh!*, *For Chrissakes!*, *For Peter's sake!*, *Gee!*, *Go to hell!*, *God Almighty!*, *Golly!*, *Good Heavens!*, *Gotcha!*, *Hang him!*, *Hang it all!*, *Hang on!*, *Holy God!*, *Holy shit!*, *Honest to God!*, *Hoo hoo!*, *Horseshit!*, *Humph!*, *I am damned!*, *I wish to god!*, *I wish to goodness!*, *I wish to hell!*, *In heaven's name!*, *In the name of God!*, *It's damnable!*, *It's pretty damnable!*, *It's the devil!*, *Jackpot!*, *Listen!*, *Look here!*, *Lord!*, *Man alive!*, *Nerve!*, *Oh Christ!*, *Oh, gosh!*, *Ow!*, *Praise be!*, *Pshaw!*, *Shit!*, *Tee-hee!*, *Thank heaven!*, *Thank the Lord!*, *Thank you God!*, *Tits!*, *Tut!*, *Uh!*, *Whammo!*, *Where the dickens was!*, *Whew!*, *Who gives a shit!*, *Who knows!*, *Whoa up!*

Жіночі вигуки: *Damn and curse!*, *Dear Father in heaven!*, *For goodness sake!*, *For mercy's sake!*, *Forbye!*, *God forbid!*, *God in Heaven!*, *Goodness!*, *Heigh-ho!*, *Ho!*, *I swear it by god!*, *In the world!*, *La!*, *Land's sake!*, *My foot!*, *Oh dear me!*, *Oh la, la!*, *Oh Lord!*, *Oh! God in Heaven!*, *Oh, dear God!*, *Oh, dear me!*, *Oh, please, God!*, *Oh, thank God!*, *Saked alive!*, *Stuff and nonsense!*, *Teh!*, *Thank Lord!*, *The Lord save smb!*, *The nerve of it!*, *The nerve you've got!*, *Then!*, *Umm!*, *Yum-yum!*

Як видно з наведеного вище списку, в англійській художній комунікації у мовленні чоловічих персонажів зустрічаються так звані індивідуальні вигуки, що надають висловленню яскравості й виразності (*Jackpot!*, *Whammo!*). У мовленні жіночих персонажів такі вигуки не зустрічаються.

При дослідженні відмінностей чоловічих та жіночих преференцій у вживанні емотивних вигуків зверталася увага на частоту їх зустрічаності у мовленні чоловіків та жінок. Кількісний підрахунок показує, що чоловіки для вираження емоцій використовували вигуки значно частіше (65% випадків), ніж жінки (35%).

Щодо чоловічих і жіночих преференцій у виборі емотивних вигуків для вираження конкретної базової емоції, можна зробити такий висновок: чоловічими персонажами використовується більша кількість вигуків для вираження емоцій задоволення, захвату, радості, здивування, страху, гніву, відрази і зневаги, ніж жіночими. Жіночі персонажі вживають більше вигуків для вираження смутку та схвалення.

Спостерігається також вживання вигуків, які є спільними для чоловіків і жінок при маніфестації і вербалізації однієї даної емоції. Наприклад, вигук *Ah!* жінки найчастіше вживають для вираження таких емоцій як: страх, здогадка, слабкість, любов; чоловіки – блаженство, хвилювання, незадоволення, полегшення, розчарування, радість, печаль; амбівалентно цей вигук вживається для вираження захоплення, жалю, задоволення, роздумів. Вигук *Alas!* зустрічається виключно з однією семантикою – жалкування – у мовленні і чоловіків, і жінок. Так само *Aw!* у значенні розгубленості, *Er* – хвилювання, сумнів. *Oh Lord!*, навпаки, немає спільних референцій: жінки вживають його для вираження переляку, чоловіки – задоволення, радості, відчаю;

Thank goodness! у жіночому мовленні найчастіше означає любов, полегшення, радість, у чоловічому – стурбованість.

Отже, проведене дослідження виявило існування гендерних преференцій у використанні емотивних вигуків у мовленні англійської мовної особистості. Можна стверджувати, що існує гендерна диференціація вигуківих референцій: у мовленні чоловіків зустрічаються індивідуальні вигуки, що надають висловлюванню яскравості й виразності. У мовленні англійських жінок такі вигуки відсутні.

Список використаних джерел

1. Вежбицкая А. Семантика междометия / А. Вежбицкая // Семантические универсалии и описание языков. – М.: Язык русской культуры, 1999. – С.611-649.
2. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С.Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С.64-72.
3. Левицкий А.Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка: монография / А.Э. Левицкий – К., 1998. – 362 с.
4. Шаховский В.И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации / В.И.Шаховский // Филологические науки. – 1998. – №2. – С.59-65.
5. Якушин Б.В. Гипотезы о происхождении языка / Б.В. Якушин. – М.:Наука, 1984. – 136с.

Summary. The article contains the results of investigating the role of interjections in producing emotive discourse. Gender references of interjections in the English language are analyzed.

Key words: *interjection, gender, competence, language personality.*

Отримано: 12.09.2012 р.

УДК 821.161.2 – 222.09

Л. В. Павлішена

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ОБРАЗІВ ТА СЮЖЕТІВ У КОМЕДІЇ І. КАРПЕНКА-КАРОГО «РОЗУМНИЙ І ДУРЕНЬ»

У статті йдеться про художню інтерпретацію літературних образів та сюжетів, розкривається проблема деформації моральних цінностей людини у контексті зарубіжної та української літератури, аналізується суть драматичної інтриги, що покладена в основу «серйозної» комедії І. Карпенка-Карого «Розумний і дурень».

Ключові слова: *художня інтерпретація, образ, сюжет.*

П'єса «Розумний і дурень» І. Карпенка-Карого ідейним корінням сягає біблійної історії про Каїна й Авеля. Драматург майстерно інтерпретує проблеми «сліпої» батьківської любові, виховання дітей, проблеми добра і зла у міжособистісних стосунках. Бачимо ці проблеми у трагедії Шекспіра «Король Лір», у повісті Оноре де Бальзака «Батько Горіо». У згаданих творах вона є основною складовою ідеї. Результатом такої ж довірливої любові-«сліпоти» персонажа комедії «Розумний і дурень», старого чоловіка Окуня, став довершений за своєю суттю, цілком деморалізований син Михайло, «комерчеська голова», який не зупиняється ні перед чим, аби лиш мати прибуток, здерти бодай копійку. Негативізм образу особливо загострений, що надає героєві певної гротескності, яка притаманна романтичним п'єсам. Ці особливості змалювання особи Михайла дещо послаблюють твір у реалістичному плані. Відчуваються фольклорні мотиви творення образів комедії (казки «Про двох братів», «Два брати: багатий і бідний», «Правда і Кривда», «Про Правду і Кривду» тощо).

Михайло Окунь – особа деморалізована в усіх аспектах: брата прагне позбавити спадку, не цурається наклепів, брехні, підступного лицемірства, обманює людей, відбиває у Данила наречену тощо. Ця проблема також не нова. Бачимо її ще у творчості Гесіода («Труди і дні»), де брат через несправедливі суди намагається позбавити спадку свого другого брата; подвійна тотожна ситуація змальована Шекспіром у трагедії «Король Лір» – тут зажерливість дочок стає причиною смерті і їхньої сестри, і самого Ліра; паралельно розкриваються захланність, підступність і лицемірство Едмунда стосовно свого брата Едгара та довірливого батька Глостера у комедії «Об-